

A HIMNUSZ ÜNNEPÉN

Minden nemzetnek vannak szakrális jelképei: történelmi emlékek, közösségi szimbólumok és közös ünnepek, amelyeket megszentelt a nemzet önmagáról kialakított képe és közös emlékezete. Ezek a szakrális jelképek fejezik ki nemzetünk tudatunkat, igazítanak el bennünket történelmünk útvesztőiben. Ilyen nemzeti szimbólumok a piros-fehér-zöld lobogó, a magyar Szent Korona, ilyenek nagy nemzeti ünnepeink: Szent István napja, március 15-e és október 23-a, ilyen a magyar történelem korszakos hőseinek, Árpád fejedelemnek, Szent Istvánnak, Hunyadi Jánosnak, Mátyás királynak, Bethlen Gábornak, II. Rákóczi Ferencnek, Kossuth Lajosnak és a többieknek az emléke, és ilyenek megszentelt szövegeink és dallamaink: Kölcsey *Himnusz*ának és Vörösmarty *Szózat*ának a szövege, Erkel Ferenc és Egressy Béni dallama. Ezek alapozzák meg, teszik teherbíróvá a magyarság nemzeti tudatát és szolidaritását.

Kölcsey Ferenc száznyolcvannégy esztendeje, 1823. január 22-én Szatmárcsukén írta a magyar nép nemzeti himnuszát. Még öt esztendőnek kellett eltelnie, hogy 1828 végén az *Auróra* című folyóiratban a nyilvánosság elé kerüljön. Valójában a harmincas évek közepétől kibontakozó reformkorban lett népszerű és vált a nemzeti identitás egyik szimbólumává. A negyvenes években a pesti Nemzeti Színház pályázatot hirdetett megzenésítésére, ezt, mint mindenki tudja, Erkel Ferenc dallama nyerte meg. Először a színház énekkara énekelte el nyilvánosan, igen hamar az egész országban elterjedt, 1844-ben már egy nyilvános ünnepséget nyitottak meg vele. Ezzel Kölcsey és Erkel műve a nemzeti imádság rangjára emelkedett.

A magyar himnusznak valóságos élettörténete van: voltak a nemzet életében feledhetetlen pillanatok, így 1848-ban, 1956-ban vagy 1989-ben, midőn a *Himnusz* a történelmi újrakezdés és a nemzeti összetartozás bizonyosságaként fogta egybe a szíveket. És voltak idők, midőn a *Himnusz* nyilvános és közös megszólaltatása tiltva volt: a szabadságharc vérbe fojtása után, az 1919-es vörös diktatúra idején vagy az elszakított magyarság körében egészen az 1989–1990-es történelmi változásokig. Igaz, ezután is csak óvatosan és nemegyszer szorongó szívvel merték énekelni Erdély, Felvidék, Kárpátalja magyarjai. A *Himnusz* sorsa ennyiben a magyarság történelmi sorsának tükré; az elszakított magyarság esetében is.

A költemény, a dallam és a nemzeti sors mintegy összefonódott egymással, és ez a történelmi összefonódás szakralizálta Kölcsey és Erkel művét. A magyar nemzet mindig történelmi sorsának mélypontján vagy éppen magaslatain ragaszkodott leginkább himnuszához. Nyilvánvalóan annak következtében, hogy a *Himnusz*ban ismerte fel ennek a törté-

nelemnek a költői összefoglalását, találkozott azokkal a történelmi emlékekkel és fogalmakkal, amelyeknek maguknak is szimbolikus jelentésük és jelentőségük volt. Ezek között a szimbolikus szerepet kapott emlékek és fogalmak között, éppen kudarcokban bővelkedő történelmünk következtében, többnek is gyászos és tragikus színezete van. Miként a *Himnusz* történelmi visszatekintésének és nemzeti számvetésének rendjében is, hiszen Kölcsey a honfoglalás, az országalapítás és a katonai győzelmek biztató emlékeinek felidézését követve maga is a „rabló mongol nyílára”, a „török rabigájára”, „vert hadunk csonthalmaira”: az elnyomatás, az üldöztetés, a viszálykodás nemzetet pusztító eseményeire emlékezve vallja meg a magyarság vétkeit, és kér Istentől feloldozást.

Mintha volna a *Himnusz*nak egy virtuális történelmi erőtere, és az mindazt összefogja, ami a nemzet történelmében siker és kudarc volt: az országépítő munkát és az országos pusztulást. Ebben a virtuális történelmi erőterben mi, mai magyarok számon tarthatjuk azokat a történelmi eseményeket is, amelyek már Kölcsey kora után szakadtak reánk. A *Himnusz* történelmi visszatekintésében mi ott érezzük Világost és Trianont, ott érezzük elveszített háborúinkat, levert forradalmainkat, országunk feldarabolását, százezrek menekülését, milliók erőszakos halálát, a „holtak vérért” és a „kínzó rabság könnyeit”. A *Himnusz* panaszai, fájdalom, mindig újra érvényessé válnak, és a történelmi számvetést, a bűnök megvallását, a lélek katarziszát csak ritkán követi nemzeti felemelkedés.

Kölcsey *Himnusza* szakralizált (szakralizálódott) szöveg, egyszersmind természetesen irodalmi alkotás, amely éppen annak következtében lehetett a magyarság nemzeti „imádsága”, hogy a maga történelemértelmezése, mondhatnám így is: „történelmi látomása” által lezárt egy korszakot és előkészített egy másikat. A maga himnikus magaslatán a nemzet élettörténetének drámai tapasztalatait foglalta össze, még hozzá máig ható érvényességgel. Ezért is maradhatott több mint másfél évszázada a nemzet közös imádsága, miközben környezetünkben más nemzeteknek több alkalommal is megváltozott a nemzeti himnusza. Kölcsey *Himnuszának* ugyanis nem csak történelmi erőtere van, hanem, mondjuk így: vallásos erőtere is. A magyar *Himnusz* nem csupán a nemzet történelmi visszatekintésének és közösségi identitásának kifejezője, közös imádság is, amely transzcendentális magaslatra emeli ezt a visszatekintést, ezt az identitást.

Valóban, a *Himnusz* a korábbiaktól egészen eltérő értelmezést adott az európai himnuszköltészet hagyományának. Drámai és tragikus értelmet, hiszen a szatmárcsekei magányban élő költő (miként utolsóelőtti versében, a halála esztendejében született *Zrínyi második éneke* című költeményében is) más himnuszköltőkkel (más nemzeti himnuszos költőivel) ellentétben nem a nemzeti történelem dicsőséges eseményeit

örökítette meg, és nem a nemzeti hivatástudat magasra csapó önérzetét fejezte ki, hanem kollektív bűnvallást tett, a nemzeti történelem tragikus menetére hivatkozott, és a megváltás reményét ostromolta. Más nemzeti himnuszok, akár a francia *Marseillaise*, akár az angol királyhymnusz, az osztrák császárhymnusz, a német *Deutschland, Deutschland über alles* vagy éppen a lengyel *Nincs még veszve Lengyelország* (hogy a huszadik század nacionalista és diktatórikus talajon született nemzeti himnuszairól ne is beszéljek!) többnyire az uralkodó vagy a nemzet dicsőségét zengték, s talán csak a magyar *Himnusz* értelmezte úgy a történelmet, mint tragikus tapasztalatok sorozatát, amelytől egyedül az isteni kegyelem, tehát egy transzcendens várakozás beteljesülése válthatja meg a nemzetet. A megváltásnak ezt a reményét fejezik ki a költemény zárószakaszai.

Igen, a *Himnusz* bármennyire a magyar nemzet történelmének tragikusan sötét korszakait és tapasztalatait idézi is fel, a maga végső reménykedésével már egy új és bizakodó korszak eljövételét ígéri. Kölcsey, mondhatjuk végül, a magyar történelem egyik kiemelkedő szakaszának kezdetén írta meg költeményét: a magyar irodalom és a nemzeti szellemű értelmiség mozgalmái már jelezték a reformkor beköszöntését, azt az országos felemelkedést, amely azután 1848-tól történelmi magaslatra emelkedett. Ennek az először lassan, majd mind erőteljesebben kibontakozó felemelkedésnek a lelkesítő érzései között született újjá a magyar nemzeti identitás, a nemzeti szolidaritás szelleme. Ezért is zárhatta a költő bizakodó fohással a történelmi visszatekintés sötét és gyötrelmes képeit.

A mögöttünk lévő másfél évtizedben ismét egy új reformkor lehetőségét adta meg számunkra a történelem és a gondviselés. Még ha a szemléltőt igen gyakran olyan érzés fogja is el, hogy a nemzet nagy része egyszerűen nincs tudatában annak, hogy egy új reformkor kínál fel számára esélyeket és a nemzet életéért és jövőjéért felelős politika rendre szinte mindig elherdálja ennek az új reformkornak a lehetőségeit. Az új reformkor meghirdetése és kialakítása ezért a szellem képviselőire vár. Következésképp nekik kell számot vetniük a múlttal, az elkövetett vétkekkel és mulasztásokkal, nekik kell újra szőniük a megtépázott, megbomlott közösségi szolidaritást: határokon belül és határokon kívül, a magyar nemzeti közösség minden része és tagja között. Új és korszerű nemzeti jövőképét kell kialakítaniuk, nemzeti identitásunkat és kultúránkat kell megerősíteniük, a kor követelményeihez igazítaniuk. Mindebben Kölcsey élete és életműve biztató erőforrás lehet, az ő hűsége, áldozatkészsége, cselekvő kitaratása, közéleti bátorsága és bölcsessége. Kölcsey *Himnusza*, amelyet nemcsak énekelnünk kell, hanem meg is kell értenünk.